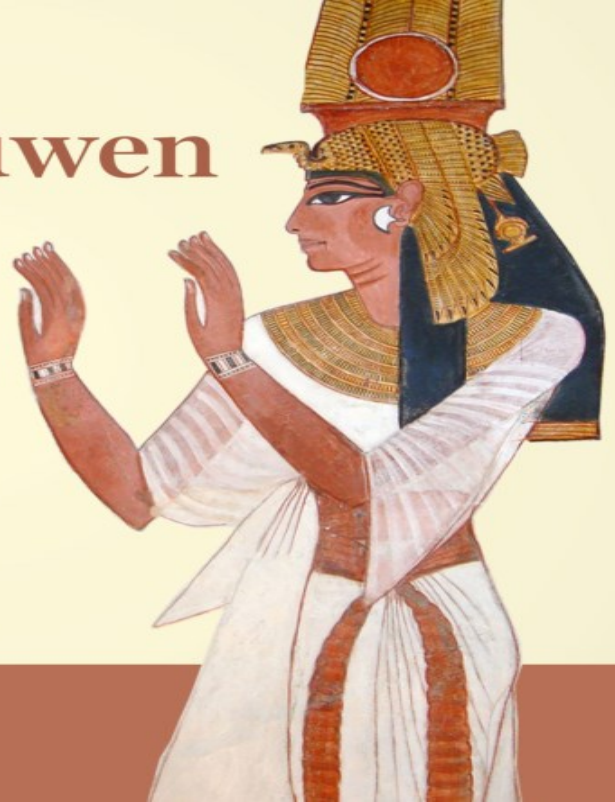

De powervrouwen van Egypte

(https://dsocdn.akamaized.net/Assets/Images_Upload/2016/11/30/acbbf174-b66f-11e6-98c4-c7a7338daebe.jpg?width=1152&format=jpg)

Koningin Nefertari, wandschildering uit haar graf in de Vallei der Koninginnen.

DE NIJL LIGT TOT EN MET APRIL IN LEIDEN

In het oude Egypte wisten vrouwen het glazen plafond te doorbreken. En de koninginnen gaven het voorbeeld, toont een knappe expositie in Leiden. MANU TASSIER

Krokodillenmummie met verrassingen

In een vitrine prijkt een paar teenslippers, gevonden in het graf van Nefertari, de ‘Grote Koningin’ van farao Ramses II. Ze zijn gemaakt van geperste palmbladen en het zijn weliswaar museumstukken, maar ze zijn gebruikt. Je kan je zo voorstellen hoe Nefertari opgelucht in haar *sletsen* gleeed, na alweer een urenlang ritueel in de loden hitte van Egypte.

Hoewel. Een gewone Egyptenaar liep op blote voeten, ook deze sandalen zijn luxeobjecten die bij religieuze plechtigheden gedragen werden. Maar ze maken van Nefertari een mens van vlees en bloed – we weten nu dat ze maat 39 had.

De mens vatten achter de ongenaakbare beeltenissen van farao’s, hun familie en de hoge ambtenaren is niet zo eenvoudig, en ook drijfveren achter politieke en maatschappelijke feiten zijn dikwijls niet duidelijk. De geschiedwetenschap van het oude Egypte mist onder meer de context die – bijvoorbeeld de antieke geschiedschrijvers meegeven.

(https://dsocdn.akamaized.net/Assets/Images_Upload/2016/11/30/63060

Nefertari, Grote Koningin van farao Ramses II (ca. 1279-1213 v.Chr.); overleed wellicht na 25 regeringsjaren van Ramses. © rmo, museo egizio, kmkg

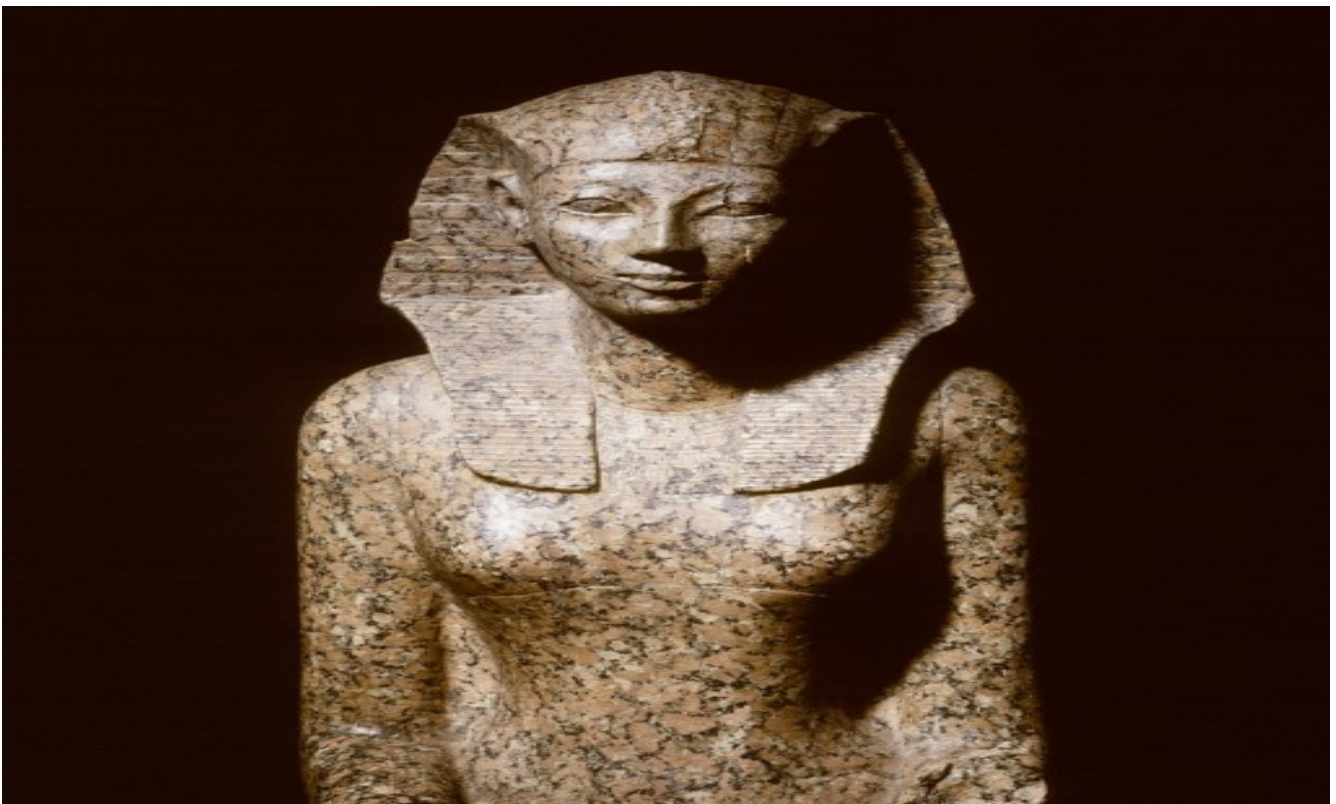
Het Rijksmuseum van Oudheden in Leiden wil met de expositie *Koninginnen van de Nijl* verder springen dan het officiële verhaal van de monumenten, de graven en de papyrusdocumenten. Curator Olaf Kaper (Universiteit van Leiden) koos ervoor om vijf sterke vrouwen te belichten uit wat de egyptologen het Nieuwe Rijk (ca. 1539-1077 v.Chr.) noemen. Het is een van de bloeiperioden in de faraonische geschiedenis van Egypte en

uit die tijd hebben de historici relatief veel bronnen ter beschikking. Geen aandacht voor bijvoorbeeld Cleopatra, want die Grieks-Egyptische vorstin hoort thuis in een heel ander tijdvak.

Verbluffend

De expo brengt een breed gamma aan opmerkelijke Egyptische kunst bij elkaar: beelden, reliëfs, juwelen, grafmeubilair, gebruiksvoorwerpen. De kwaliteit van de kunstwerken is dikwijls verbluffend, zoals het delicate reliëf van koningin Teje – een topstuk uit de KMKG in Brussel. Ook - belangrijke opschriften en papyri worden toegelicht.

Het grootste deel van de voorwerpen komt uit het Museo Egizio in Turijn. Italiaanse archeologen onderzochten in het begin van de 20ste eeuw in de Vallei der Koninginnen in Luxor het graf van Nefertari. De tombe was weliswaar grotendeels geplunderd door antieke grafrovers, maar van wat er nog lag is, nu een groot deel in Leiden te zien. Het graf zelf is een van de mooiste in Egypte en werd onlangs gerestaureerd. Op de expositie is een fotografische replica van een van de grafkamers te bewonderen.

(https://dsocdn.akamaized.net/Assets/Images_Upload/2016/11/30/b56cb63a-11e6-a590-5512b792d085.jpg?width=1152&format=jpg)

Hatsjepsot, Grote Koningin van farao Thoetmosis II (ca. 1482-1480 v.Chr.). Ze regeerde zelfstandig als farao, ca. 1479-1458 v.Chr..

De tentoonstelling laat de luxe zien waarin de koninginnen zich konden wentelen – zowel tijdens hun leven als in het hiernamaals – maar toont ook aan hoe ze een belangrijke en zelfstandige rol konden spelen.

De ene koningin was overigens de andere niet. De farao mocht trouwen met zoveel vrouwen als hij wilde – een koninklijk privilege, want dat was niet toegelaten voor privépersonen. Dikwijls werden diplomatieke relaties met buitenlandse vorsten door een huwelijk bekrachtigd. Normaal gezien was er wel slechts één vrouw die de titel van Grote Koningin mocht dragen.

Deze Grote Koningin vergezelde de koning bij officiële plechtigheden. De farao nam de eerste plaats in, maar zij speelde geen ondergeschikte rol. Haar naam werd in een cartouche geschreven, net zoals bij de koning. Ze bekleedde belangrijke religieuze functies en had ook een politieke rol. Zo luidde een van haar titels ‘Meesteres van de Beide Landen’ (de benaming voor het verenigde Egypte, de Nijlvallei en de delta). De koninginnen voerden zelfstandig diplomatieke correspondentie met Aziatische vorsten, laten brieven zien.

(https://dsocdn.akamaized.net/Assets/Images_Upload/2016/11/30/b4090b63a-11e6-a590-5512b792d085.jpg?width=1152&format=jpg)

Teje, Grote Koningin van farao Amenhotep III (ca. 1390-1353 v.Chr.).

Een van haar belangrijke bestuurlijke taken was haar functie als ‘Meesteres van het Paleis’ – ze was het hoofd van de harem. De harem moeten we ons niet voorstellen als een afgesloten oriëntaals boudoir: het waren ook economische centra die gronden en werkplaatsen in bezit hadden.

Goddelijke status

Die opvallende belangrijke positie hadden de koninginnen vooral te danken aan hun goddelijke status: de farao was de plaatsvervanger van de goden op aarde en door het huwelijk kreeg de koningin ook die goddelijke rol. Daarnaast had de koningin in de koninklijke ideologie een cruciale rol als moeder van de troonopvolger: de stabiliteit van het koningschap moest gewaarborgd zijn.

Het hing blijkbaar wel af van de persoonlijkheid van de koningin of zij haar status gebruikte om een zelfstandige rol op te eisen. Kaper benadrukt dat het potentieel tot ontplooiing veranderd was in de ideologie. ‘Dit

maakte ook mogelijk dat er in het Nieuwe Rijk koninginnen waren die zelfstandig farao werden.' Hatsjepsot regeerde bijvoorbeeld meer dan twintig jaar alleen. Dat waren wel uitzonderingen: farao zijn was een mannenjob (geen toeval dat 'Sterke Stier' een van zijn titels is), maar het potentieel tot een vrouw op de troon was dus wel aanwezig.

(https://dsocdn.akamaized.net/Assets/Images_Upload/2016/11/30/77be7b63b-11e6-a590-5512b792d085.jpg?width=1152&format=jpg)

Nefertiti, Grote Koningin van farao Echnaton (ca. 1353-1336 v.Chr.), regeerde wellicht zelfstandig in ca. 1334 v.Chr..

Het zijn trouwens niet alleen koninginnen die zich konden profileren. Volgens Kaper is het heel aannemelijk dat ze als rolmodel fungeerden. De Egyptische vrouwen staan bekend als de meest zelfstandige van de hele oudheid. Ze hadden juridisch dezelfde status als de mannen. Dit wil niet zeggen dat ze helemaal dezelfde rechten hadden: de sociale en economische omstandigheden maakten dat de man het voor het grootste

deel voor het zeggen bleef hebben. Maar, net als bij de koninginnen, was het potentieel aanwezig. Nefertari was zeker een van de sterke vrouwen uit de Egyptische geschiedenis die haar eigen stempel drukte. Dat blijkt bijvoorbeeld ook uit de keuze van haar juwelen. Ze draagt op de afbeeldingen zilveren oorbellen van een type dat bekend is uit Mycene, op het Griekse vasteland. Geen enkele andere vrouw heeft dat type blijkbaar gedragen.

Zilveren oorbellen

Ramses II kon zijn zelfstandige vrouw, die stierf nadat hij ca. 25 jaar op de troon had gezeten en die hem acht kinderen baarde, blijkbaar wel waarderen. Hij liet een grote tempel voor haar bouwen in Abu Simbel. Volgens Kaper zijn er wel degelijk aanwijzingen dat de farao echt van zijn Grote Koningin hield: 'Nefertari's schoonheid wordt in teksten in een opvallend bloemrijke taal bezongen.'

Inderdaad, 'vol van charme', 'zoet van liefde', 'zangeres met een mooi gezicht', 'de zon komt op uit liefde voor haar'. Heeft Ramses in de stijve hof titulatuur de affectie voor zijn vrouw laten binnensmokkelen? We geloven het graag.

'Koninginnen van de Nijl', tot 17 april in het Rijksmuseum van Oudheden in Leiden, Nederland. ★★★★★

(https://dsocdn.akamaized.net/Assets/Images_Upload/2016/11/30/bob47b63a-11e6-a590-5512b792d085.jpg?width=1152&format=jpg)

Ahmose-Nefertari, Grote Koningin van farao Ahmose (regeerde ca. 1539-1515 v.Chr.).

(https://dsocdn.akamaized.net/Assets/Images_Upload/2016/11/30/b8072b63a-11e6-a590-5512b792d085.jpg?width=1152&format=jpg)

Prins als jonge zonnegod. © rr

(https://dsocdn.akamaized.net/Assets/Images_Upload/2016/11/30/bae3fb63a-11e6-a590-5512b792d085.jpg?width=1152&format=jpg)

Kralenarmband. © rr

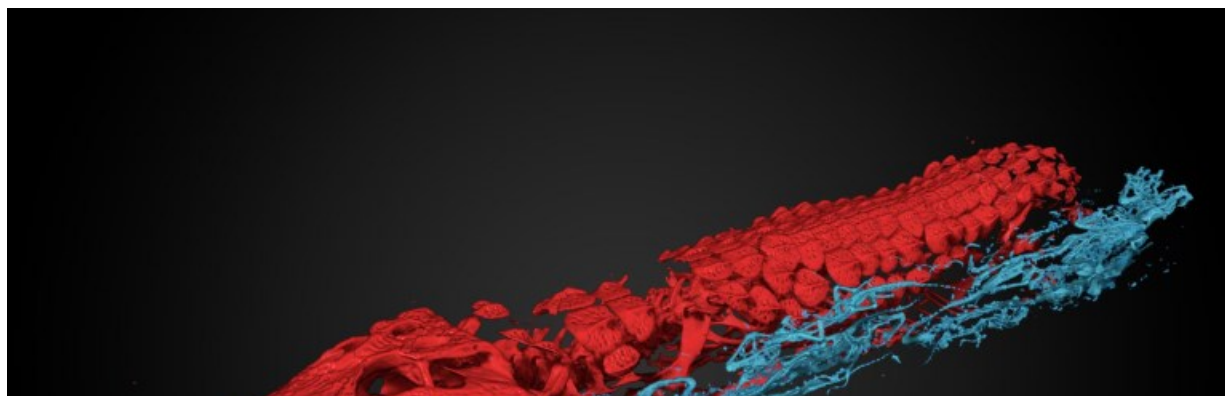
(https://dsocdn.akamaized.net/Assets/Images_Upload/2016/11/30/b95f4b63a-11e6-a590-5512b792d085.jpg?width=1152&format=jpg)

Lotushanger. © rr

(https://dsocdn.akamaized.net/Assets/Images_Upload/2016/11/30/b6608b63a-11e6-a590-5512b792d085.jpg?width=1152&format=jpg)

Amulet van Nefertari. © rr

© rr

Krokodillenmummie met verrassingen

De tentoonstelling 'Koninginnen van de Nijl' is een klapper waarmee het Rijksmuseum van Oudheden ook de heropening van de vaste collectie in het zonnetje zet, na zeventien maanden van herinrichting.

Die vaste collectie is al een reis naar Leiden waard en bevat wereldberoemde stukken als de reliëfs van farao Horemheb (gemaakt toen hij nog privépersoon was) en de beelden van hovelingen Maya en Merit. De uitgekiende lichtinval doet de objecten tot hun recht komen. Waar de voorwerpen voorheen chronologisch werden opgesteld, is nu gekozen voor een thematische opstelling: een inleiding over het 'land van de Nijl', de godenwereld, het hiernamaals, beeldhouwkunst, en Egypte als wederzijdse inspiratiebron voor andere culturen.

Een deel van de collectie werd opnieuw onderzocht en dat leverde opmerkelijke resultaten op. Van de mummie van een 'reuzenkrokodil' hadden CT-scans al laten zien dat er eigenlijk twee kleinere krokodillen in de windsels zaten. Nieuwe, gedetailleerde scans brachten aan het licht dat er nog tientallen apart gemummificeerde babykrokodilletjes verstopt zaten, een bijzondere vondst. Bezoekers kunnen deze mummie en die van een priester op touchscreens virtueel onderzoeken. *(mta)*

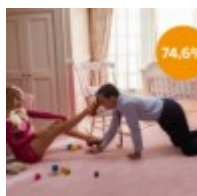

MANU TASSIER

Manu Tassier is eindredacteur bij De Standaard.

Meer artikels van Manu Tassier ► (<http://www.standaard.be/auteur/manu-tassier>)

LEES MEER

VANDAAG | Hoe waar is de waargebeurde film?

(http://www.standaard.be/cnt/dmf20161129_02599422)